

Sverige vid avgrunden 1808 – 1814.

Inledning.

Landet Sverige har vid flera tillfällen stått på ruinens brant. Det har verkligen handlat om en sorts konkurs för att kunna gå vidare. Konkursboet har varit så gott som tomt och de ingående delarna splittrade till tusen. Här kan man tänka sig vid minst tre tillfällen:

Först i och med Gustav Vasas inträde på scenen i ett tidigt 1500-tal då landet så småningom kunde enas med en underliggande Martin Luther som protestantisk ledstjärna. ”Vissa söner” kom senare inte överens utan landet måste konsolideras – 1593 vid Uppsala möte. Stormaktstidens epok tog vid. Sverige som land blev en betydande faktor i det av krig härjade Europa. Tredje gången kan sägas vara 1721 då kvarvarande potentater städade upp efter Karl XII:s fasor och förluster.

1700-talet flyter på och upplysningens demokratiska synsätt sveper fram. Dock en hejdad frihetsrörelse i och med Gustav III:s envælde. Mord och efterföljande regent planterar för avsked och förändringar. Sonen Gustaf IV Adolf får ingen ordning på vare sig konkurrerande adelsmän eller splittrade bönder.

Den definitiva fjärde krisen kommer 1808. Tiden uppvisar splittring, motstånd, uppror, förvirring, likgiltighet. Tankar uppstår om en ny herre på arenan: Jean Baptiste Bernadotte.

Boken.

Boken om tiden 1808-1814 är indelad i två stora avdelningar dvs. uppgörelsens första avdelning och den andra avdelningen – en fortsättning med ny regent och ett liberalt styre. Men låt oss först klara av den första delens uppgörelser med det gustavianska styret och dess förlängning.

Det gustavianska sammanbrottet gör sig väl påmint i de omständigheter som inträder mot slutet av århundradet. Franska revolutionens händelser har röjt vägen för Napoleon Bonaparte i och med att klassificering och ståndstillhörighet gått i graven. Nu är den nya tiden; detta i och med statskuppen i Frankrike 1799, kejsarkröningen 1804. Napoleons framfart och krigföring påverkade i högsta grad Sverige och det inre politiska tänkandet.

Dessutom hade vi inte gjort upp i öster. Här fanns Ryssland som ett återkommande hot sedan åtskilliga år tillbaka. Gustav III:s krig, Anjalaförbundets motstånd och alltmer dunkelt enväldigt styre med ineffektivt militärt ledarskap.

Sveaborg.

Så kom C. O. Cronstedts kapitulation då det gällde fästningen Sveaborg med 6700 man. Motståndet mot Gustav IV Adolf blir allt starkare. Han gör sig omöjlig och kommer att tvingas avgå, för att därefter bege sig utomlands under sin nya titel överste Gustavsson.

Genom general Carl Johan Adlercreutz' agerande och överstelöjtnant George Adlersparres uppföljning i Värmland och över den västra armén, kommer nya krafter att ta över.

På östra fronten inträder vapenstilleståndet i Olkijoki, ht 1808. Därefter kan man fokusera på rikets inre förhållanden. Palatskuppen börjar ta form. 1809 rider Adlersparre in i hufvudstaden, där Adlercreutz befinner sig. De förenas och ett nytt maktcentrum har sett dagen ljus. Därmed söker Sveriges riksdag en annan roll.

Denna sargade institution börjar få bärkraft i och med att ett nybildat konstitutionsutskott sammanträder den 12 mars. Det leder fram till en ny regeringsform 1809 – en genomarbetad och stabil reform som kommer att stå sig fram till 1974.

Finland.

Hertig Karl utropas som Karl XIII – 6 juni. Dock är inte tronföljden säkrad eftersom det inte finns någon tronarvinge. Därför går tankarna till prins Kristian av Augustenburg. Ett alternativ som visar sig något tveksamt i och med att andra mäktiga intressen söker värva en fransk general. Nåväl – freden i det finska Fredrikshamn kommer tills stånd 1809, då Finland blir ett Storfurstendöme med lös bindning till tsar Alexanders Ryssland. Till råga på allt faller den svenske tronföljaren av sin häst på Kvidinge hed utanför Helsingborg. Han avlider.

Vid denna tid ser det mörkt ut för landet och en sorts "botten" är nådd. Det exemplifieras av att riksmarskalken Axel von Fersen omkommer. Han skall rida in i Stockholm, där Karl August skall bisättas den 20 juni.

von Fersen.

Folket i Stockholm är upprört och revolten är nära. Den gustavianska adeln står i centrum för hatet. Och von Fersen är en av dem, liksom systemen Sophie.

Den styrande makten ingriper heller inte, utan den allmänna pöbeln får ta för sig och till slut sticks ögonen ut ur von Fersen och han avlider. Begravningen äger

rum efter ett halvår på godset Ljung i Östergötland. Själva händelsen, övergreppet går in i en besvärande tystnad.

Nu finns aktiva planer att söka prinsen av Ponte Corvo till landets tronföljare – alltså en ny ätt och ett nytt tänk. En viss Mörner gör en första trevare. Napoleon är likgiltig inför valet och lägger sig inte i. Bernadotte sänder som personligt CV ett omtalat tandpetarfodral, för att legitimera sitt gillande. Generalen säger sig kunna betala den svenska statsskulden på 8 miljoner francs.

Efter stora förberedelser landstiger Jean-Baptiste Bernadotte i Helsingborg mars 1810. Väl mottagen och med en imponerad uppsättning svensk aristokrati, som bjuder in till landet. Han väljes senare till kronprins i Örebro den 21 augusti 1810.

Vinden för landet Sverige har alltså vänt. Jean-Baptiste adopteras och allt är i sin ordning. Sverige får lyssna och fascineras av kronprinsens gascognska dialekt. Detta tillsammans med säljande och imponerande framträdanden för svenska makthavare.

1812 års politik.

Nu inträder det vi brukar nämna som 1812 års politik. En milstolpe i processen ligger Petersburgstraktaten som kom till den 5 maj 1812. Det är ett svenskt-ryskt fördrag, som kommer att betyda mycket under den kommande tiden, då Bernadotte riktar blickarna från Finland till Norge. Karl-Johan och tsar Alexander träffas ytterligare i Åbo 1812 och grundar därmed ett ”familjefördrag”, vilket kommer att hållas av alla parter framöver – även under Wienkongressen 1815.

Karl-Johan tvingas med egna trupper ner på kontinenten i och med att det svenska Pommern skall försvaras. Och inte minst – Napoleon skall besegras. Efter många om och men sker den stora drabbningen i Leipzig 16-19/10. Med en god taktik och intelligenta manövrar blir de svenska förlusterna i människoliv minimala. Karl-Johan hyllas åter för sin goda strategi.

Norge.

Danmark ligger nu illa till. Vid freden i Kiel den 14 januari 1814 infogas Norge i den svenska maktsfären. Den definitiva unionen fullbordas i Moss den 14 augusti, där Herman Wedel-Jarlsberg har en viktig roll som förmedlare. Så är det då äntligen fred i ett krigstrött Europa.

Man kan konstatera att nu riktas stormakternas fokus ut mot världen, kolonialism, maktmissbruk och intensifierad slavhandel och bortträngning av urbefolkningar. Den stillsamme konungen Karl XIII med den dagsboks-

skrivande hustrun Hedvig Elisabeth Charlotta avlider 1818. Länken till Vasaätten har gjort sitt och den nya tiden är kommen, där Karl-Johan säges bedriva sin effektiva ”sängkamarregering”.

Kröning.

Den 11 maj 1818 blir den stora kröningsdagen för regenten. Dock är hustru Desideria ej är med. Hon har ännu inte kunnat anpassa sig till det fjärran, köld- och mörkerlandet Sverige. Den 7 september äger så också en högtidlig norsk kröning i Nidarosdomen, Trondheim.

Drottning Desideria kommer först till Sverige 1823, då sonen Oscar förlovar sig med Josephine av Leuchtenberg från Tyskland. De fick 5 barn varav två kom att besitta den svenska kronan: Karl XV och Oscar II.

Karl-Johan betraktades på många sätt som en arbetsnarkoman och det kan man förstå, som en gång general i den franska armén och nu förste man i konungariket Sverige.

Freden.

Den långa fredsperioden för landet Sverige kan nu ta sin början. Ett faktum som man i dåvarande stund inte hade någon aning om. Men det var med andra ord mycket lyckosamt att kalla in general Karl-Johan till Sverige och därmed sätta Bernadottes på tronen.

Vid denna tid etablerades även ett centralt försvar och ämbetsverk i det centrala, södra Sverige. Det skulle ligga inne i landet väl förankrat vid Vätterns strand och därmed försvarbart. Därför byggdes anläggningen i Karlsborg vid sjöns norra strand. En imponerande anläggning, som än i dag är i bruk.

1843 fyllde Karl XIV Johan 80 år. Året därpå blev han allvarligt sjuk. Han avled under vintern 1844, då han också lugnt och förnöjt lär ha yttrat: ”Ingen har haft ett liv som jag.”

Hans-Evert Renérius

Dag Sebastian Ahlander. Sverige vid avgrunden 1808-1814. Historiska media 2019. s 280.